

VZNIK A VÝVOJ SPIŠSKÉHO MESTSKÉHO PRÁVA

Štefánia Mertanová

Počiatok druhého tisícročia v Západnej Európe je obdobím ekonomickej expanzie, ktorá sa manifestovala znovuobjavením úveru, intenzívnejšou produkciou drahých kovov, cirkuláciou produktov, exportom surovín a importom luxusných výrobkov (šperky, korenie, látky) a napokon rozvojom výmeny medzi byzantským a arabským svetom.¹⁾

S ekonomickou renesanciou 12. storočia je spojený vznik veľtrhov a trhov. Západnému svetu sa otvorily cesty do Orientu, ktoré znamenali veľký rozvoj námorného i pozemného obchodu. Zhustená cirkulácia ľudí a tovarov podmienila i organizáciu periodických stretnutí, kde sa uskutočňovala výmena za najvýhodnejších podmienok. Trhy svojou organizáciou a privilégiami právneho charakteru disponovali výnimočnými výhodami i prostriedkami na preferovanie predeja tovarov.²⁾

Zlepšené hospodárske pomery v porovnaní s predchádzajúcim obdobím si súčasne vyžiadali i zavedenie nových foriem práce do jednotlivých výrobných odvetví, ktoré niesli so sebou i druhotný následok zvýšenia životnej úrovne. Nové formy práce predovšetkým v poľnohospodárstve si osvojili flámski kolonisti, ktorí odchádzali do močaristých oblastí severného Nemecka a zúrodňovali pôdu vysušovaním močiarov i klčovaním lesov. Už toto obdobie možno označiť za začiatok rozsiahleho kolonizačného prúdenia, ktoré smerovalo zo západných oblastí Európy na Východ vo viacerých etapách.³⁾ Kolonizačný prúd zasiahol najprv nemecké a neskôr slovenské územie. V 12. a 13. storočí sa kolonizovalo najprv Meklenbursko, neskôr Braniborsko, Tirolsko, Durinsko, Čechy a Východné Slovensko. V 13. storočí sa kolonisti prisťahovali do Sliezska, Pomoranska a Poznanska. Kolonisti prinášali do týchto oblastí nové formy

1) Fundovaný pohľad na všeobecný charakter ekonomického rozvoja 11.-13. storočia podal F o u r q u i n, Histoire économique de l'Occident médiéval, Paris 1969.

2) O organizácii trhov v stredoveku pozri, Les foires en Languedoc au Moyen Age, Annales E. S. C. 1958, ďalej H u v e l i n, Essai historique sur le droit des marches et des foires, Paris 1897.

3) L e h o t s k á, Vývoj mestského práva na Slovensku, Zborník FF UK, ročník 10, 1959, str. 71.

práce a spôsob výroby v poľnohospodárstve, baníctve, remeslách a obchode.⁴⁾

STAV BĀDANIA V OBLASTI MESTSKÉHO A SPIŠSKÉHO PRÁVA PREDMET ŠTÚDIE

Pred pristúpením k skúmaniu témy uvediem pramene informácií o mestskom práve všeobecného charakteru, s publikáciami špeciálnejšieho charakteru sa budem zaoberať v nasledovných kapitolách štúdie.

Historici a právni historici skúmali problematiku vzniku a vývoja mestského práva na Slovensku z viacerých aspektov. Ich pohľad na danú problematiku bol ovplyvnený ich pôvodom.

Nemeckí historici i právni historici skúmali uplatňovanie nemeckého mestského práva a nemeckých právnych zvyklostí v krajinách nachádzajúcich sa na východ od nemeckého územia, pričom nebrali do úvahy možnosť vplyvu domácich podmienok. Daný vývoj skúmali iba z pozícií nemeckej expanzivity zaoberajúc sa problematikou nemeckého východného osídlenia, alebo právnou oblasťou a zastávali názor, že mestá a v súvislosti s tým i mestské právo vznikalo u nás v 13. storočí prijímané v hotovej forme zo Západu ako výsledok nemeckej kolonizácie s uplatňovaním výlučne nemeckého práva. Bola to predovšetkým nacionalisticky zameraná literatúra, ktorá vyvodzovala nesprávne postupy a závery z existencie nemeckého mestského práva na území východnej Európy. Takéto stanovisko zaujíma Schubart - Fikentscherová vo svojej podrobnej a rozsiahlej práci o rozšírení nemeckého mestského práva vo východnej Európe.⁵⁾ Podobný prístup k danej problematike uplatňuje i Weizsäcker v práci o rozšírení nemeckého práva vo východnej Európe.⁶⁾ Územie Slovenska netvorí samostatný predmet skúmania je iba zasadené do veľkého novoosídleného územia strednej a východnej Európy. Spoločnou črtou týchto súhrnných právno-historických prác je výskum vývinu právnych obyčajov, ktorý je však separovaný od celkového hospodárskeho a politického vývoje. Z ďalších prác nemeckých historikov, ktorí sa zaobera-

4) M e n d l, Hospodársky vývoj Európy, Praha 1948, str. 45 rozoznáva tri skupiny kolonistov a v súvislosti s tým tri etapy kolonizačného pohybu. Prvý prúd kolonistov smeroval na vidiek. V polovici 13. storočia zosilnel ďalší prúd kolonistov - baníkov - pri objavení rudného bohatstva v Zvolenskom lese. Treťou skupinou kolonistov boli remeselníci a obchodníci, ktorí prispeli značným podielom pri premene trhových osád na mestá.

5) S c h u b a r t - F i k e n t s c h e r o v á, Die Verbreitung der deutschen Stadtrechte in Osteuropa, Weimar 1942.

6) W e i z s ä c k e r, Die Ausbreitung des deutschen Rechtes in Osteuropa, Deutsches Volkstum 1926.

li otázkou nemeckého východného osídlenia možno uviesť práce Schwicke-
ra,⁷⁾ Kaindla,⁸⁾ Wintera⁹⁾ a Haniku.¹⁰⁾

Maďarskí historici i právni historici zaoberajúci sa problemati-
kou vzniku a vývoja mestského práva priznávajú síce nemecký pôvod mest-
ského práva, ktoré sa však prispôbilo domácim pomerom a hlavne v ob-
dobí 15. storočia, keď prichádza k vzniku slobodných kráľovských miest
sa oddialilo od svojho nemeckého vzoru a stratilo svoj pôvodný nemecký
charakter.

Takéto stanovisko zaujíma Timon v rozsiahlej práci o maďarských
právnych dejinách.¹¹⁾ Vývin mestského práva v Uhorsku skúma Csizma-
dia¹²⁾ a Wenzel.¹³⁾ Michany-Lichner¹⁴⁾ publikovali kratšiu štúdiu
o mestskom práve v Uhorsku so zameraním na právo mesta Budína spolu
s množstvom prameňov z oblasti mestského práva. Novú reedíciu budínske-
ho mestského práva publikoval Molay.¹⁵⁾

Ďalšia skupina maďarských historikov i právnych historikov sa za-
oberá vývojom tavernikálnych miest i ich právom.¹⁶⁾

Zo slovenských historikov i právnych historikov, ktorí sa zaober-
ali otázkami vzniku a vývoja miest i mestského práva, možno menovať
predovšetkým Lubyho, ktorý sa zaoberal otázkami vzniku a vývoja miest
z právneho hľadiska.¹⁷⁾ Podobnou problematikou vzniku a vývoja miest
na Slovensku v 13. a 14. storočí sa zaoberal i Varsík.¹⁸⁾ Za základnú

7) S c h w i c k e r, Die deutschen in Ungarn in Siebenbürgen, Wien und Tescheu 1881.

8) K a i n d l, Geschichte der deutschen in den Karpathenländern, I.-III, Gotha, 1907
- 1911.

9) W i n t e r, Die Deutschen in der Slowakei und in Karpathenussland, III. vydanie,
Münster 1926.

10) H a n i k a, Ostmitteldeutschbayrische Volkstumsmischung im westkarpatischen
Bergbaugebiet, Münster 1933.

11) T i m o n, Magyar alkotmány és jogtörténet, Budapest 1897.

12) C s i z m a d i a, A magyar városi jog, Kolozsvár 1941.

13) W e n z e l, Magyarország városai és városjogai a múltban és jelenében, Budapest
1877.

14) M i c h n a y - L i c h n e r, Buda, városának törvénykönyve - Ofner Stadtrecht,
Pozsony 1945.

15) M o l a y, Das Ofner Stadtrecht, Weimar 1959.

16) W e n z e l, A XV századi tárnoki jog, Budapest 1878; Iványi, A városi polgárjog
keletkezése és fejlődése, Budapest 1910.

17) L u b y, Dejiny súkrosého práva na území Slovenska, Bratislava 1946.

18) V a r s í k, Vznik a rozvoj miest na Slovensku v 13.-14. storočí, H. č. VI., 1858,
s. 169-201.

prácu v oblasti mestského práva na Slovensku možno považovať štúdiu Holáka,¹⁹⁾ ktorý poukázal na dva spôsoby vzniku miest a v súvislosti s tým i na dva spôsoby vzniku mestského práva na území Slovenska. Na význam Summy legum Raimundi v slovenskom mestskom právnom živote poukázal Rebro.²⁰⁾ Vyslovil tvrdenie, že síce existovali isté nemecké vplyvy v mestskom živote na Slovensku, ale súčasne i iné oblasti vyvíjali vplyv na právnu kultúru v stredoeurópskych končinách. Okruh pôsobnosti krupinského práva skúmal Križko.²¹⁾ Na základe rozboru privilégií Lehotská²²⁾ poukázala na špecifické znaky jednotlivých právnych okruhov a sledovala ich vývoj.

Spišské mestské právo, ktoré tvorí jeden z okruhov mestského práva na Slovensku sa stalo predmetom pozornosti staršieho maďarského historika Demka.²³⁾ Autor podal na základe jemu štyroch známych rukopisov právnej knihy spišských Nemcov základnú charakteristiku jednotlivých právnych odvetví spišského práva. Autor ďalej skúmal spoločné ustanovenia spišského a krajinského práva.²⁴⁾ Brückner²⁵⁾ objavil neznámy rukopis právnej knihy zo Spišského Podhradia. Podrobnejšie informácie o predmetnom rukopise podal Rauscher.²⁶⁾ Krones²⁷⁾ objavil dodatky niekoľkých článkov spišskej právnej knihy.

Bohatý pramenný materiál k histórii spišských miest nachádzame v diele Wagnera,²⁸⁾ Weinnelta.²⁹⁾

19) H o l á k, Vznik mestského práva na Slovensku, SMS XVI-XVII, 1938-39.

20) R e b r o, Summa legum Raimundi v mestskom práve na Slovensku, Zborník FF UK, ročník XV., Bratislava 1964, s. 155-169.

21) K r i ž k o, Stredoveké súdnictvo a krupinská pravda, SMS II., 1897.

22) L e h o t s k á, Vývoj mestského práva na Slovensku, Zborník FF UK, ročník 10, 1959, str. 71.

23) D e m k o, A szepesi szászok "ősi jogélete, v "Löcse története I. jog-mű és művelődés története, Levoča 1896.

24) D e m k o, Szepesi jog, keletkezése viszony országos jogunkhoz és a németországi anyajogunkhoz, Történelmi értekezések, 15 Kötet, Budapest 1891.

25) B r ü c k n e r, Oklevélgyűjtemény a Lengyelországnak elzálogosított szepesi városok levéltáráiból, Közlemények Szepes vármegye múltjából, IV. 1912, s. 79-80.

26) R a u s c h e r, Několik poznámek k právní knize spišských Němců, časopis Bratislava 1933, s. 341 a násl.

27) K r o n e s, Über ein Gölnitzer Formelbuch, nebst einem Anhang, enthaltend Zusatzartikel zu der Zipser Willkühr 1370, Archiv für Österreichische Geschichte 23/k 865, s. 213-229.

28) W a g n e r, Analecta Scepuicii sacri et profani, Posonii et Cassoviae I. pars, s. 240-261.

29) W e i n n e l t, Das Stadtbuch von Zipser Neudorf und seine Sprache, Levoča 1940.

Niektoré archívne materiály z archívov jednotlivých spišských miest nachádzame publikované v ročenkách.³⁰⁾

K dejinám jednotlivých spišských miest možno konzultovať diela Grüsse,³¹⁾ Brücknera,³²⁾ Münnicha,³³⁾ Fábryho.³⁴⁾

Uvedený bibliografický prehľad poukázal na skutočnosť, že ani po vzniku I. ČSR nebola prevedená z objektívnych i subjektívnych príčin analýza jednotlivých okruhov mestského práva. Podobne i edície prameňov a niektoré štúdie sú väčšinou zastaralé.

Impulzom ku skúmaniu spišského práva okrem uvedenej skutočnosti bolo i nedávne 700. ročné výročie založenia spišských miest.

Ďalším dôvodom záujmu o skúmanie spišského mestského práva je objavenie niektorých nových, doteraz odbornej literatúre neznamých rukopisov spišskej právnej knihy.

Zpracovanie rukopisov do systému spišského práva pomôže prehĺbiť a upresniť pohľad na jeho vývojovú stránku.

Predmetom štúdie nie je analyticko-syntetické spracovanie spišského mestského práva, ale skúmanie niektorých dielčích stránok právnej problematiky: Vzniku a vývoja spišského mestského práva, vzájomné porovnanie jeho písomných pamiatok pomôže prehĺbiť pohľad na jednotlivé vývojové etapy a poukázať na jeho samostatný vývoj, ktorý sa oddeľoval od pôvodného nemeckého vzoru. Avšak hneď v úvode sa žiada zdôrazniť skutočnosť, že domáce hospodárske a sídelné predpoklady vytvorili podmienky pre prenikanie mestského práva a pre jeho ďalšie rozširovanie. To však zďaleka neznamenal, že by i jeho formy museli byť domáce. Na nemeckom pôvode spišského mestského práva nemaní ani určité prispôsobenie domácim podmienkam, či neskoršie prenikanie domácich právnych princípov do niektorých mestských inštitúcií.

Pri spracovaní uvedenej právno-historickej problematiky som vychádzala z poznatku, že spoločenský vývoj nachádza svoj adekvátny odraz v práve a že systém práva odráža najdôležitejšie spoločenské vzťahy. Štúdiá svojim charakterom a rozsahom nemôže vychádzať zo široko

30) Ročenka Közlemények a szepes Vármegye multjából, vydávaná v Levoči v rokoch 1914-18, obsahuje bohatý pramenný materiál.

31) G r ü s s, Urkundliche Daten zur Geschichte der Zipser Bergstädte, Gelnica 1930.

32) B r ü c k n e r, Igló király bányaváros története, Budapest 1929, viď ďalej ten istý autor Die Vergangenheit der Zipser Sachsen, Mitteilungen aus der Vergangenheit des Zipser Komitats, 12, 1921, Levoča.

33) M ü n n i c h, Igló királyi korona és bányaváros története, Zipser Neudorf 1896.

34) F á b r y, Igazságszolgáltatás az elzálogosított 13 szepesi városban, Közlemények Szepes vármegye multjából IV, 1912, Levoča.

koncipovaného ekonomického, politického a spoločenského pohľadu, ale z tohoto aspektu hodnotí predmetnú právnu problematiku.

Skúmaná problematika štúdie je vymedzená geograficky. Teritoriálne sa dotýka miest patriacich do provincie de Scepus s výnimkou banských miest a severných mestečiek.

Prvá kapitola štúdie sa zaoberá charakteristikou spoločenských, politických a hospodárskych pomerov na Slovensku v 12. - 13. storočí.

Druhá kapitola skúma okolnosti a podmienky vzniku spišského mestského práva, ako právneho následku určitého historického vývoja, ktorým prešli nemeckí kolonisti na našom území.

Cieľom tretej kapitoly je podanie charakteristiky jednotlivých písomných pamiatok spišského práva, vytvorenie chronologickej tabuľky so zapracovaním novoobjavených rukopisov, ich vzájomné porovnanie formálneho i obsahového charakteru.

Súkromno-právnymi ustanoveniami spišskej právnej knihy hlavne rodinným a manželsko-majetkovým, dedičským a majetkovým právom sa zaoberá štvrtá kapitola.

Naznačené problémy i koncepcia štúdie si vyžadujú prácu s dokumentami i s archívnym materiálom. Štúdia je doplnená údajmi z prameňov, z vydaných i doteraz nepublikovaných archívnych materiálov.

I. K a p i t o l a

CHARAKTERISTIKA SPOLOČENSKÝCH A EKONOMICKÝCH POMEROV NA SLOVENSKU V 12. - 13. STOROČÍ

Hospodárske i spoločenské pomery zapríčinené ekonomickou expanziou (ako bolo naznačené v úvodnej časti štúdie) neobišli ani Uhorsko, kde v období 12. - 13. storočia prebiehal zložitý vývoj, ktorého výsledkom bolo vytvorenie významného hospodárskeho a politického činiteľa - miest.

Stará feudálna spoločnosť dozrela a v jej lone vznikli zárodky novej meštianskej spoločnosti, ktorá bola založená na úplne nových základoch a hospodárskych predpokladoch, hlavne na rýchlej výmene materiálnych hodnôt prostredníctvom hotových peňazí. Do hospodárskeho života sa dostáva slobodný mešťan, zbavený feudálnych pút a povinností.

V 13. storočí na Slovensku prebiehal proces charakterizovaný spoločenskou deľbou práce medzi roľníctvom a remeselníkmi i ceľkovým rozvojom výrobných síl. Odlučovanie sa miest ako oddelených stredísk výroby od dedín prebiehalo v súlade s procesom feudalizácie spoločnosti. Obchodná a výmenná činnosť na podhradiach sa konala pod ochranou hre-

du, ktorý zaisťoval bezpečnosť výroby i obchodu. Týmto štátna moc, ktorá podporovala rozvoj mestských osád urýchľovala i rozvoj výrobných síl v mestskom remesle.

V období tohoto vývinu trhových miest cenili sa remeslá a obchodníci, ktorí sa predmetnou činnosťou zaoberali. Už v zákonoch Štefana I. sa hovorí, že hlavne z tohoto dôvodu treba vítať prisťahovalcov v Uhorskom štáte a zabezpečiť im určité výhody.³⁵⁾ V období panovania Štefana I. prišlo na naše územie veľa cudzincov, ale možno odôvodnene predpokladať, že nemecký element prevažoval.³⁶⁾

V neskoršom období sa zo strany uhorských kráľov pokračovalo v politike zabezpečenia výsadného postavenia prisťahovalcov.³⁷⁾ V počiatkovom období hospites netvorili zvláštnu uzavretú skupinu obyvateľstva, patrili pod hradskú správu, hoc používali určité výsady, napr. oslobodenie od ciel, právo voliť svojho richtára, farára, právo trhu atď.

V súčasne s naznačenými zmenami v hospodárstve nastal v Uhorsku veľký osídľovací proces, ktorý dosiahol svoj kulminálny bod po tatárskom vpáde. Na Slovensku ešte aj v 13. storočí sa nachádzalo množstvo neobrobenej pôdy a veľké lesy. Na prelome 12. a 13. storočia začali uhorskí panovníci hlavne Béla IV. udeľovať okrem veľkých donácií hradným poddaným i menšie kusy pôdy zo susedských obcí. Tieisto donácie boli udelené napr. lanceátom na Spiši, jobbagionom na Liptove a v Turci.

Hlavným predpokladom vzniku miest na našom území bola zvýšená hospodárska produktivita vidieka, ktorá si vyžiadala vytvorenie určitého centra v ktorom by sa sústreďoval súčasne odbyt výrobkov i organizovaná výroba remeselných produktov. Z osád, ktoré sa nachádzali pod hradmi na križovatkách obchodných ciest sa postupne vyvinuli na významné trhové strediska.³⁸⁾

Okrem spomínaných trhových osád, kde udelenie privilégia bolo za-

35) Štefan I./6: In hospitibus et adventitiis viris tanta inest utilitas ut digne sexto in regalis dignitas loco possit haber.

36) S c h w a n d t n e r, Rerum Hungarum Scriptorum, Vind 1766, str. 111.

37) L u b y, Dejiny súkromého práva na Slovensku, Bratislava 1940, str. 179, cituje zákon Kolomana I./35, ktorý znižuje povinnosť cudzincov na polovicu povinností iného hradného obyvateľstva, resp. na platenie 7 denárov; Koloman I./80, ktorý zakazuje brať od slovanských hospitom akýkoľvek poplatok okrem liberí denarii; Zlatá bula č. 19/1222 zaisťovala slobodu hospitom všetkých národností.

38) V buržoáznej histórii i právnej histórii je rozšírený názor, podľa ktorého mestá na našom území, v strednej Európe vznikali v 13. storočí prijímané v hotovej forme zo Západu ako výsledok nemeckej kolonizácie. Treba konštatovať, že príčiny vzniku miest tak ako u nás i v Európe sú predovšetkým ekonomické a boli výsledkom prehlbujúcej sa spoločenskej delby práce.

končením určitej vývinovej etapy niektorým mestám presnejšie hosťom panovník udeľoval výsady hneď na začiatku ich usadenia.³⁹⁾

Obsah a povaha mestského práva ako jedného z partikulárnych práv v období feudalizmu, ktorým sa spravovali mešťania⁴⁰⁾ (napr. na rozdiel od šľachticov) bolo podmienené privilégiami miest a cudzím pôvodom.

Obyčajové právo ako najstarší prameň mestského práva malo svoju tradíciu dávno pred udelením privilégia, alebo písomným potvrdením panovníka. Z toho vyplýva, že mestské právo na našom území sa vytvorilo zo zvyklostí, ktoré sem priniesli nemeckí prisťahovalci a z prvkov domáceho práva trhových osád. Nie je možné poprieť cudzí vplyv mestského práva, lebo v mestských privilégiách bolo hospitom dovolené spravovať sa právom, ktoré se sebou priniesli. Toto prinesené právo nebolo rovnaké a bolo determinované pôvodom prisťahovalcov.

II. K a p i t o l a

OKOLNOSTI VZNIKU SPIŠSKÉHO MESTSKÉHO PRÁVA URČUJÚCI ZNAK ZVLÁŠTNEHO POSTAVENIA SPIŠSKÝCH NEMCOV

Obdobie európskeho kolonizačného pohybu zasiahlo i Uhorsko príchodom nemeckých kolonistov, obchodníkov, roľníkov i remeselníkov, ktorí sa tu osadzovali sporadicky už za panovania prvých uhorských kráľov. Obdobie príchodu spišských Nemcov na územie našej vlasti nie je vymedzené.⁴¹⁾ Pisateľ spišsko-sobotskej kroniky Belát považoval rok 1130 za dátum príchodu Nemcov na naše územie.⁴²⁾ V odbornej literatúre prevažuje názor hromadného nemeckého osídlenia Spiša v období vlády Gejzu II.⁴³⁾

39) Podrobnejšie viď L e h o t s k á, Vývoj mestského práva na Slovensku, Zborník FF UK, ročník 10, 1959, str. 76, kde autorka publikuje prehľad miest s dátumom najstaršieho výskytu privilégia jeho okruhom mestského práva.

40) V zásade platil lex originis, t. j. každá spoločenská trieda žila svojím vlastným spoločenským právom, z čoho vyplýva, že i nemeckí prisťahovalci sa riadili svojím vlastným právom.

41) F á b r y, Igazságszolgáltatás az elzálogosított 13 szepesi városban, Közlemények Szepes vármegyé multjából IV, Levoča 1912, str. 166, poukazuje na výskyt Nemcov na našom území už za obdobia panovania Karola Veľkého, ktorý po porážke Avarov vytvoril 800 východných mariék, ku ktorým patrila i Panónia. O príchode Nemcov na naše územie možno konzultovať: H r a d s k y, Szepes-Vármegye a mohácsi vész előtt, v Szepesm. társ. évk. IV, ďalej Sváby, A lengyelországnak elzálogosított XIII szepesi város története Szepesm. Társ. évk. II.

42) Dejiny Slovenska I., SAV Bratislava, 1961.

43) Odlišné stanovisko zastáva B o r c h g r a v ' e, Essai historique sur les colonies belges qui s'établirent en Hongrie et en Transylvanie pendant les onzième, douzième

Otázka pôvodu spišských Nemcov ostala v odbornej literatúre tiež dlho neobjasnená, staré kroniky a listiny nepodávali dostatočné objasnenie tejto otázky. Levočský kronikár Gaspar Hain⁴⁴⁾ hovorí, že spišskí Nemci sú potomkovia Gepidov. (Pôvod názvu Scepuzia, ktorý vznikol z názvu Gepuzia). Táto teória pôvodu, ktorá sa opiera iba o spomínanú podobnosť mien nie je Hainovým vlastným názorom a do jeho kroniky sa dostala z prác Fröhlicha a Webera.⁴⁵⁾ Pôvod spišských Nemcov sa snažili objasniť i jazykovedci.⁴⁶⁾

Okrem nemeckým kolonistov prichádzali na územie Spiša i románski kolonisti, z väčša z valónskej oblasti, ktorí sa uvádzajú v najstarších dokladoch ako Latini. Tak napr. Spišské Vlchy sa uvádzajú v 13. storočí ako Villa Latina.⁴⁷⁾

V stredoveku cez Spiš prechádzala veľká obchodná cesta, ktorá spájala sever Nemecka s Dunajom a Orientom, ktorá súčasne slúžila za prechod flámskym obchodníkom, ktorí prechádzali do Transylvánie.

V našich archívoch sa nezachovala listina, ktorá by uvádzala Flámov, ako osídlovateľov Spiša. Niekoľko autorov však zastáva názor o čiastočnom nizozemskom osídlení Spiša.⁴⁸⁾ Najstaršia legenda, ktorá sa vzťahuje na kolonistov hovorí o Nizozemcoch, ktorí sa cestou do Transylvánie zastavili na Spiši pod vedením kniežata Reuholda.⁴⁹⁾

Uhorskí králi začali už za Ladislava I. ochraňovať kolonistov, obyvateľov osád a miest proti cestujúcim obchodníkom a tým vlastne začali vytvárať predpoklady pre výsady trhových osád.⁵⁰⁾

et trezième siècles, Bruxelles, La Haye 1871, ktorý považuje obdobie panovania Gejzu II. za prvú etapu výlučne flámskono osídľovania, na rozdiel od druhej etapy strednonemeckej v období panovania Bélu IV.

44) B a l, F ö r s t e r, K a u f m a n n, Levočská kronika Gaspara Haina, Spišský historický spolok, Levoča, 1910-1913, str. 7.

45) F r ö h l i c h, Der Uralte Deutsch Ungarische Zipserische und Siebenbürgerische Landsman, Levoča 1641, ďalej W e b e r, Dejiny výskumu spišského nárečia, "Z minulosti Spišskej župy", 1916, č. 1-4, str. 4.

46) V tejto oblasti veľmi záslužnú prácu vykonal G r é b, A. szepesi németek nyelve és eredete, Budapest 1913.

47) Wenzel, ÁUO VIII, 27 (k. r. 1262); Wenzel, ÁUO IX., 214-215 (k. r. 1278) a ďalej Fejér, CD V 2, 128 (k. r. 1272).

48) B o r c h g r a v e, Essai historique sur les colonies belges qui s'établirent en Hongrie et en Transylvanie pendant les onzième, douzième et trezième siècles, Bruxelles, La Haye 1871, str. 35.

49) K r o n e s, Zur ältesten Geschichte der freien Stadt Kaschau, Wien 1864, str. 8. Z. F e j é r a, C.D. II. diel, str. 124 sa dá usudzovať, že na dvore Gejzu II. bol comes palatinus Reuhold.

50) L e h o t s k á, Vývoj mestského práva na Slovensku, Zborník FF UK, ročník 10., 1959, str. 70, poukázala na ochranu trhových osád Ladislavom I. Liber III. cap. 11 De negotiatoribus de civitate in civitatibus euntibus.

Belo IV. ako prvý uhorský panovník udelil prvé privilegium spišským Nemcom, ktoré sa stalo zárodkom ďalších rozsiahlejších výhod. Výsadnou listinou z roku 1243⁵¹⁾ ustanovil spišského grófa, ktorý mal súdiť spišských Nemcov. Týmto ustanovením sa uskutočnilo vyňatie spišských Nemcov zo súdnej právomoci spišského župana, ktorý bol kompetentný súdiť len peňažné a desiatkové spory a krádeže. Nemci, ktorí sa usadili na kráľovských majetkoch mimo svojej provincie podliehali pod rovnaké práva ako kráľovskí poddaní, ale súčasne mohli žiť podľa svojich zákonov. Súčasne výsadná listina udelila i významné hospodárske výsady: oslobodenie od platenia mýt a daňových povinností (okrem plnenia všeobecnej dane záväznej i pre šľachticov). Boli však zaviazaní v prípade zvolania kráľovského vojska vyslaním jedného ozbrojenca so štyroch osadlostí. V roku 1254 Belo IV. znovu potvrdil horouvedené privilegium.⁵²⁾

Základným zdrojom rozsiahlych práv spišských Nemcov sa však stala privilegiálna listina Štefana V. z roku 1271.⁵³⁾ V štrnástich ustanoveniach dispozície privilegiálnej listiny boli konkrétne určené práva a povinnosti vznikajúceho spoločenstva spišských miest. Štefan V. svojím privilegiom vytvoril grófstvo provincie Saxonum de Scepus - politickým zjednotením spišských miest a z menších osád k nim patriacích na čele s voleným grófom (comes vel iudex provincie), ktorý iba vo zvláštnych právnych prípadoch obyčajne vo väčších sporných veciach potreboval súhlas spišského župana, (comes castrii) za spoluúčasti saských rychtárov. V menších sporových veciach súdil spolu s richtárom zainteresovaného mesta.

V súvislosti s politickým zjednotením spišských miest si Brückner⁵⁴⁾ povšimol viac nezrovnalostí medzi pojmi XXIV regalium civitatum a XXIV regalium parochorum fraternitas. Zastáva názor, že zaužívaný termín, ako je zväzok 24 spišských miest neexistoval od roku 1271, ale až od 1370, keď tento názov zahrňuje všetky sídla. Konštatuje, že

51) Citované podľa F á b r y h o, Igazságszolgáltatás az elzálogosított 13 szepesti városban, Közlemények IV, 1912, str. 165-6, ktorý sa odvoláva na listinu uverejnenú vo Fejéroví, CD IV. 1. s. 304.

52) M i c h n a y - L i c h n e r, Ofner Stadtrecht, Bratislava 1896, str. 237.

53) Listinu Štefana V. z roku 1271 publikoval už v r.1774 Wagner v diplomatári, Analecta Scepusii sacri et profani, Posonii et Cassoviae I. pars. str. 189-191. Wagner nepoužil originál Štefanovej listiny, a preto publikované znenie vykazuje oproti originálu obsahovú chybu v datácii. Listinu Štefana V. publikoval Fejér, C. D. V, 1.133. Podľa posledných výskumov Uličného (jeho štúdiá výjde v pripravovanom zborníku Konferencie konanej pri príležitosti 700. výročia založenia spišských miest) je potrebné opraviť doterajšie chybné datovanie privilegiálnej listiny z 24. novembra 1271 na správny dátum 25. augusta 1271.

54) B r ü c k n e r, A szepesti városok XXIV szövetségének értelmezése, Közlemények a Szepes vármegye múltjából 1911, str. 88.

žiadna listina nespomína politický zväzok 24 miest, lebo fraternita bol spolkom kňazov 24 miest a mal cirkevný charakter. Iba v pol.14. stor. vzniká zväzok aj medzi mestami, ktorý spomína i Z. Willkühr. Aj v samostatnom spišskom práve pojem zväzku 24 miest má širší význam ako bratský zväzok 24 parochorum, lebo zväz miest obsahuje všetky spišské mestá na čele ktorých stojí landgróf.

Spišským Nemcom bola ďalej udelená výsada, že mimo územia provincie bol vyslovený zákaz predvolávať ich pred súdnu stolicu kráľa (*quod nullius conditionis possint ad nostri praesentiam evocari*).

Z uvedených privilégií⁵⁵⁾ vyplýva, že saská provincia bola od začiatku samostatná so zvláštnym sídlom. Spišskí Nemci si právne spory vybavovali sami podľa prineseného práva a verejnoprávne boli podriadení spišskému provinčnému grófovi, ktorý ako bolo naznačené potreboval súhlas spišského župana. Provinčný gróf i spišský župan súdili na základe provinčných práv a zvyklostí, ktoré neboli totožné s krajinským právom, ináč by výsadná listina nehovorila, že: "Sasi, keďže nie sú zvyklí na práva šľachticov nech používajú len vlastné práva a zákony". Označenie *civitatis provinciae capitalis* z časti poukazuje na to, že usadení Sasovia žili oddelene od ostatného obyvateľstva tak, že disponovali zvláštnym sídlom, ktoré potvrdzovalo ich municipiálny život. Výsadná listina ďalej zakotvila právo voľby vlastných sudcov a vyňatie spišských Nemcov zo súdnej právomoci orgánov nachádzajúcich sa mimo provincie i v prípade spáchania trestného činu vraždy.

Mestské výsady možno zhrnúť do nasledovných bodov:

1. imunita, zákaz vykonávania činnosti kráľovských úradníkov bez spoluúčasti mestského magistrátu, 2. právo súdiť, 3. oslobodenie od platenia mýtného poplatku, 4. patronátne právo, 5. právo finančnej správy, 6. *iura regalia minora*, právo mlýnske, poľovnícke.

Spišské mestá boli zaviazané povinnosťou platiť *terregium* sumou 300 strieborných hrivien, ktoré bolo stanovené paušálne. Ďalšími povinnosťami bolo vyslanie do kráľovského vojska 50 kopijníkov, ďalej povinnosť poskytnúť kráľovi a jeho sprievodu primerané pohostenie počas jeho pobytu na ich území.

Získanie a využívanie mestských výsad, ktoré bolo spišským Nemcom udelené v roku 1271 uskutočnilo zmenu v ich právnom stave začlenením sa do vyššej vrstvy uhorskej spoločnosti, do radov mešťanov.

Vzniká otázka, aké bolo spoločenské a právne postavenie spišských Nemcov pred rokom 1271. Určité informácie o ich spoločenskom postavení

⁵⁵⁾ Privilégium Štefana V. svojim obsahom možno prirovnať k privilégiu Ondreja II. z roku 1224 určeným sedmohradským Nemcom. Porovnaním oboch listín možno vyvodíť spoločné tendencie. (Porovnaj Diploma Stefani V. Hungariae quo Saxonibus Scepusiensibus amplissimas immunitates largitur, datum Anno Domini 1271 a Teutsch I. 38.)

nám poskytuje privilegiálna listina z roku 1271, keď hovorí: " ... homines sunt simplices, agricultoris et laboribus intenti". Oprávnené možno predpokladať, že spišskí Nemci boli väčšinou roľníkmi a remeselníkmi viazaní i vojenskými povinnosťami, ktoré vyplývali z geografickej polohy Spiša. Aj keď ich postavenie bolo výhodnejšie ako postavenie spišských Slovákov (na základe privilegiálnej listiny Bélu IV.)

vzťahy k suverénnej moci volnejšie, predsa ich právne postavenie nepresahovalo triedne medze uhorských poddaných. Tým možno vysvetliť ich snahu o získanie mestských výsad. Hoci sa nám z obdobia pred tatárskym vpádom nezachovali písomné pamiatky možno predpokladať, že spišskí Nemci žili už v tomto období vlastným obyčajovým právom odlišným od krajinského práva. Pri svojom usídlení prinášali právne zvyky svojich predkov a súdili sa na ich základe. Možno predpokladať, že žili svojim vlastným právnym životom už pred tatárskym vpádom a po ňom už len obnovili staré právne vzťahy a to tým spôsobom, že starými právami sa obohatili nové privilégia.⁵⁶⁾ Staré privilegované postavenie sa prejavilo udrжанím vlastných práv na základe činnosti comesa.

Mestské výsady, ktoré v roku 1271 získali spišskí Nemci sa stali právnym základom spoločenstva spišských miest. Spoločenstvo spišských Sasov po stránke správnej sa skladalo z týchto orgánov: radný župan (Königsgróf), krajinský gróf (Landgróf), richtári 24 miest, prisažníci, krajinský snem (Hundertmann). Kompetenciou krajinského snemu bolo vybavovanie všetkých vecí, ktoré sa dotýkali spoločenstva spišských miest. Hundertmanni boli vysielaní do krajinskej rady podľa počtu obyvateľstva zo všetkých miest.⁵⁷⁾ Mestský magistrát tvoril: richtár, ktorý bol zvolený na čelo mesta 24 elektormi spolu s 12 prisažníkmi.

V nasledujúcom období uhorskí králi pokračovali vo vydávaní privilegiálnych listín, určených spišským Nemcom. Alžbeta v roku 1280 znovu potvrdila právne výsady Nemcov a súčasne stanovila povinnosť platenia desiatku. Ondrej III. v roku 1297 rozšíril toto ustanovenie platením troch mariiek pokuty v prípade neplnenia povinnosti vyplývajúcej z platenia desiatku.⁵⁸⁾ Karol Róbert v roku 1312 potvrdil privilégia spišských Nemcov a súčasne ustálil okruh spišského práva, ktoré sa vcelku vsťahovalo na 39 obcí. Ako jediné mesto - civitas - je uvedená Levoča. Výsadná listina znova potvrdila výlučnú súdnu právomoc spiš-

⁵⁶⁾ D e m k o, Szepesi jog, keletkezése viszonya országos jugonkhozés a németországi anyajogunkhoz, Történelmi értekezések, 15 Kötet, Budapest 1891.

⁵⁷⁾ M a t t y a s o v e z k y, Spišské právo, Právny obzor, ročník XVIII., 1935, č. 12, s. 248, uvádza napríklad, že Kežmarok volil 50 ľudí, delil sa na štyri štvrté a každá štvrť na štyri dvanástiny.

⁵⁸⁾ F á b r y, Igazságszolgáltatás az elzálogosított 13 szepesi városban, Közlemények Szepes vármegye múltjából IV., Levoča 1912, str. 190.

ského grófa, ktorý súdil podľa ustanovení provinčného zvykového práva: "nach der Gewohnheit des Landes Rechten".⁵⁹⁾

Ďalšie potvrdenie výsadných práv sa uskutočnilo Žigmundom v Bázeli v roku 1433. Odpis výsadnej listiny sa nachádza na 13 strane rukopisu Zipser Willkühr zo Spišskej Soboty.⁶⁰⁾ Nové potvrdenie výsadných práv spišských Nemcov uskutočnil Ladislav v roku 1499, Ľudovít II. v roku 1526, Ferdinand III. v roku 1638, Leopold I. v roku 1699.⁶¹⁾

Nielen uhorskí, ale i poľskí králi potvrdili a rozšírili práva výsadného postavenia spišských miest.⁶²⁾

Obsah uvedených privilégií nám poskytol dostatok dôkazov i faktov, z ktorých možno vyvodiť záver, že pred rokom 1370 spišskí Nemci žili podľa nepísaných obyčajov, ktoré neskoršie spísali do Willkühru.⁶³⁾ Táto kodifikácia obyčajového práva súčasne predstavovala i realizáciu práva daným privilégiom tvoriť štatúty. Prvý písomný odrez z roku 1370, ktorý sa nám nezachoval obsahuje už hotový právny systém, ktorý sa vytvoril používaním obyčajového práva. Latinský úvod neskorších odpisov Z. Willkühr oprávňuje k tvrdeniu, že najstaršia osnova spišského práva z roku 1370 vznikla v latinskom jazyku, len neskôr sa preložila do nemeckého jazyka.⁶⁴⁾ Určité pochybnosti vznikli i okolo dátumu vzniku právnej knihy.⁶⁵⁾ Právna kniha musela vzniknúť po roku 1271, lebo bod 90 právnej knihy obsahuje ustanovenie platenia súdneho poplatku pre grófa pri spáchaní trestného činu vraždy, alebo ťažšieho poranenia, ktoré nachádzame i v privilegiálnej listine. Uvedený bod právnej knihy, ako i ďalšie rukopisy dokazujú, že rok 1370 možno považovať za rok vzniku kodifikovaného obyčajového práva spišských Nemcov.

59) W a g n e r, *Analecta Scepusii sacri et profani, Posonii et Cassoviae I. pars*, s. 240-261.

60) Táto kópia je veľmi dôležitá, lebo podľa nej možno opraviť opis vydaný Wagnerom v *Analecta Scepusii sacri et profani, Posonii et Cassoviae I. pars*, s. 138.

61) W e b e r, *Supplementum Analectorum Terrae Scepusiensis*, Levoča 1802, str. 53-54 93-94, 194-196.

62) Napr. poľský kráľ Ján Kazimír v r. 1660.

63) D e m k o, *A szepesi szászok ősi jogélete v Lőcse története I. jog-mű és művelődés története*, Levoča 1896, str. 89-90.

64) V odbornej literatúre panujú rôzne názory na toto tvrdenie. Wagner predpokladá, že pôvodná právna kniha bola zostavená v latinskom jazyku, nemčinu pokladá za neprirodzenú. Úvodná strana levočského odpisu sa stratila a úvodné riadky boli dodatočne dopísané v tridsiatych rokoch minulého storočia. Wagner tvrdí, že odpis uvedeného rukopisu previedol z *Rechtspuechte Leutschau*, ktorý sa nachádza v levočskom archíve. Demko sa domnieva, že až v čase, keď Wagner uskutočnil odpis, existovala prvá strana, podľa ktorej Wagner odpísal úvodné slová.

65) V právnych knihách zachovaný výraz "tesimo septuagesimo" možno doplniť na "tercentesimo septuagesimo" a tak možno považovať rok 1370, ktorý uvádza Wagner, za platný.

Slovo Willkühr je názor patrikulárneho práva a pochádzal z jedného slovesa heuren, cüren, čo latinsky znamená statuere.⁶⁶⁾ Úvodné slová právnej knihy osvetľujú jej vznik na základe spoločnej dohody, ktorá nevzniká náhodne, ale vytvorila sa z odlišnosti právneho života saskkej provincie. Glosátor Sachsenspiegelu hovorí: "Es heiset eine Willkühr, das sie allein die bindet welche sie wollen, soll sie aber auch die umbessen binden, so wer sie ein Recht."⁶⁷⁾ Na základe toho možno konštatovať, že výraz, ktorý nachádzame v spišsko-novoveskej mestskej knihe "haben sie verwillkührt" možno porozumieť ako dohodu.⁶⁸⁾

Základným ustanovením právnej knihy je zabezpečenie osobnej slobody v prvom bode, z ktorého nám súčasne vyplýva i verejnoprávne postavenie spišských Nemcov. Sú v ňom zakotvené výsady, ktoré obsahovala privilegiálna listina Štefana V. z roku 1271: vyňatie zo súdnej právomoci kráľovského dvora a vybavovanie všetkých sporov pred Landgrofom podľa Landrechtu, ktorý majú od najstarších čias a ktorým ich obdarovali najstarší králi.⁶⁹⁾

I keď právna kniha obsahuje právne normy, ktoré upravujú súkromno i verejnoprávne vzťahy, nevytvára kompletný celok.⁷⁰⁾ Právna kniha obsahuje úpravu len najčastejšie sa vyskytujúcich právnych vzťahov. V právnej knihe sa nenachádzajú niektoré závažné skutkové podstaty trestných činov lúpežnej vraždy, podpalačstva, smilstva, prostitúcie, atď. Niektoré body právnej knihy síce upravujú určité trestné činy, ale bez sankcie, resp. spôsobu prevedenia trestu.⁷¹⁾ Z toho možno usudzovať, že opis trestu bol pravdepodobne bezpredmetný, pretože bol dobre známy z pradávnych zvykov a obyčajov

⁶⁶⁾ Prvý bod spišskej právnej knihy hovorí: Von ersten an hab wir die gnade und das recht von allen königen von Hungeren "von anbeginne", možno vysvetliť len tak, že pod ním chápali staré prinesené právo, ktoré používali na vybavovanie si sporných vecí pred comesom. V archívnych materiáloch nachádzame pre slovo Willkühr podobné vyjadrenia Kore, Choraem corae, Demko, Lócse története I. jog-mi'és mavelödes története, Levoča 1896, str. 90.

⁶⁷⁾ Sachsenspiegel (vysvetlivky Zobel Kristof) Lipsko 1592, Art 47, glosa, fol. 207, col. 1.

⁶⁸⁾ Iné príklady so spišsko-novoveskej knihy: "Herman Spiegel und sein Weib habin sich vor vorwilkuert... (s. 22); habin von engt ... (s. 90).

⁶⁹⁾ Prvý bod spišskej právnej knihy hovorí: "Das uns Zipser kein man zu laden hat gen hofe in keinerlei sachen. Von ersten haben wir die gnade und das recht von allen königen von Hungaren von anbeginnen, das uns Zipser kein mann aber niement und keinerlei sach zu hofe hat zu laden, sonder er soll ein recht suchen vor des königagrofe ... "Porovnaj s privilegiom Štefana V. z r. 1271, Fejér, C. D. V, 1, 133.

⁷⁰⁾ F á b r y, Igazságzolgáltatás az elzálogosított 13 szepesi városban, Közlemények Szepes vármegye múltjából IV, Levoča 1912, str. 198.

⁷¹⁾ Napr. 34. bod právnej knihy, ktorý hovorí, že ak niekoho pristihnú pri krádeži ovocia, tak "mann sill in ...".

Pôvodná právna kniha obsahovala 93 bodov, ktoré upravovali vzťahy v oblasti rodinného, dedičského, majetkového, osobného práva, verejnú správu, organizáciu súdnictva a obchodné zákony.

Jednotlivé body právnej knihy vzťahujúce sa na vymenované právne odvetvia nie sú zoradené systematicky.⁷²⁾ Hoci určitá nesystematickosť je znakom partikulárnych právnych kníh, predsa spišská právna kniha napr. v porovnaní so Sachsenspiegelom, alebo Schwabenspiegelom, pôsobí ucelenejším dojmom.

Spišská právna kniha bola v tlači vydaná 5 krát.⁷³⁾ Michnay-Lichner, Wagner, Demko, vychádzali z transkripcie levočského rukopisu Z. Willkühr, pričom treba podotknúť, že Wagnerovo vydanie obsahuje značné chyby. Demko transkriboval v tom istom vydaní i najstarší odpis Z. Willkühru - Spišsko-sobotský.

Vznik spišského mestského práva je právnym následkom určitého historického vývoja, ktorým prešli nemeckí kolonisti na našom území. Nemecké kolonisti v slovanských oblastiach neprijali tam existujúce právo, ale používali prinesené právo. Súhlas k používaniu vlastných práv im potvrdila suverenná moc vo forme privilégii. Spišskí Nemci od svojho príchodu zhruba po tatárskom vpáde až do roku 1370 používali prinesené právo pochádzajúce v Nemecku, ale v uzavretej kolónii spišských Nemcov sa koncipovalo podľa miestnych pomerov - právne knihy obsahujú už len výsledky tohto vývoja. Na jednej strane možno konštatovať nemecký pôvod spišského mestského práva, na druhej však treba podotknúť istý vplyv miestnych pomerov. Do kodifikovanej zbierky sa už zapracovali i niektoré ustanovenia, ktorých pôvod možno pravdepodobne hľadať v domácom prostredí.

Pôvod vzniku týchto ustanovení možno hľadať len v zmene verejných a majetkových pomerov, ktorými prešli spišskí Nemci po príchode na naše územie.⁷⁴⁾ Z tohoto aspektu je napr. zaujímavý druhý bod právnej knihy,⁷⁵⁾ ktorý poskytol ženám právo volnej dispozície 1/3 z polovice majetku a súčasne deklaroval rovnoprávnosť mužov a žien pri nadobudaní

72) Porzi poznámku 120, 121, 122.

73) W a g n e r, *Analecta Scepusii sacri et profani, Posonii et Cassoviae*, s. 240 - 261; D e m k o, *Löcse története I. jog-mű és művelődés története*, Levoča 1896, str. 17-96; M i c h n a y - L i c h n e r, *Ofner Stadtrecht*, Bratislava 1896, str. 221 - 235; W e i n n e l t, *Das Stadtbuch von Zipser Neudorf und seine Sprache*, Levoča 1940, str. 140-158; B r ü c k n e r, *Oklevélgyűtemény a Lengyelországnak elzálogosított szepesi városok levéltáráiból, Közlemények Szepes vármegyé múltjából*, IV., Levoča 1912, str. 86-97, 136-157.

74) Z verejného i majetkoprávneho postavenia spišských Nemcov vyplýva okrem iného i neexistencia stavovských rozdielov medzi nimi.

75) Druhý bod spišskej právnej knihy: *Das ein jeder erbarer mann und erbare frau ein freidrittelteil in ir güter zu bescheiden hat ...*

práv. Obidve vetvy nemeckého práva neobsahovali podobné ustanovenie, i keď pripustili podobné inštitúcie v iných krajinách.⁷⁶⁾ V saskom práve majetok manželov bol nedeliteľný a žena mala právo disponovať so súhlasom manžela len s domácimi potrebami.⁷⁷⁾

V žiadnom z uhorských partikulárnych práv ani v uhorskom krajinskom práve nenájdeme ustanovenia, ktoré sa nachádzajú v druhom bode spišskej právnej knihy. Tento fakt vyvracia názor Demka,⁷⁸⁾ ktorý považuje ustanovenia druhého bodu za odraz formujúceho vplyvu uhorského práva na spišské právo. Pôvod tohoto bodu je treba hľadať skôr vo faktických a nie právnych pomeroch, v ktorých sa kolonisti ocitli v novej vlasti. Prišli do nových majetkových a verejných pomerov, ktoré vytvorili pre nich podmienky určitej rovnosti - i v práci, ktorá v tomto období prenikla do spoločenského života. Práve tu treba hľadať pôvod rovnoprávnosti obidvoch pohlaví pri nadobudaní práv.

Na druhej strane však možno súhlasiť s názorom Demka, ktorý konštatuje vplyv uhorského krajinského práva v spišskom práve prijatím birságia.⁷⁹⁾ Privilegiálna listina Štefana V. stanovila, aby si Landsgróf ponechal 2/3 a spišský župan 1/3 súdnych poplatkov. V 30 bode spišskej právnej knihy nachádzame už pozmenený výraz birsche, ktorým sa označuje nielen podiel grófa, ale i spišských súdov a prisažníkov. 62 bod spišskej právnej knihy však obsahuje širšie formulované práva, ako krajinské právo. Na základe tohoto ustanovenia, ak si spišský Nemec kúpi majetok provincie, môže ho spravovať, a prináležia mu zemepánske práva spolu so spišským grófom, ktorému prináleží 1/3 súdnych poplatkov, vlastníkovi 2/3.

V krátkosti naznačená problematika vyžaduje v záujme hlbšieho pozorovania vývoja spišského práva previesť vzájomné porovnanie jednotlivých písomných pamiatok spišského práva i charakteristiku jednotlivých odvetví spišského práva.

76) Altenbergov kodex švábskeho práva, str. 71.

77) Sachsenspiegel (vysvetlivky Zobel Kristof), Lipsko 1582, Lib. I. Art. 31, kde glosátor hovorí, že v niektorých krajinách je zvykom, že ženy môžu disponovať jednou tretinou majetku.

78) Demko, Szepesi jog, keletkezése viszonya országos jogunkhoz és a németországi anyajogunkhoz, Történelmi értekezések, 15 Kötet, Budapest 1891, str. 147.

79) Ibidem poznámka 78, str. 146.

VZÁJOMNÉ POROVNANIE PÍ SOMNÝCH PAMIATOK SPIŠSKÉHO PRÁVA

Spišské mestské právo sa nám zachovalo len z rukopisov pochádzajúcich z 15. storočia, lebo pôvodný odpis spišského práva z roku 1370 je neznámy. I na základe neskoršieho pôvodu týchto rukopisov možno usudzovať, že právne zvyklosti mali starší pôvod ako rok 1370.

V odbornej literatúre bolo doteraz známych sedem rukopisov spišskej právnej knihy. Demko⁸⁰⁾ vytvoril chronologický sled štyroch právnych rukopisov a previedol ich vzájomné porovnanie. Toto poradie modifikoval Brückner⁸¹⁾ objavom nového rukopisu zo Spišského Podhradia. Kroner⁸²⁾ objavil v Gelnickej prísaznej knihe novšie vydanie záverečných ustanovení Z. Willkühr. Právnu knihu 13. zálohovaných spišských miest zo Spišského Podhradia publikoval Kroner.⁸³⁾ Doteraz odbornej literatúre neznáme rukopisy odpisov Z. Willkühr pochádzajú z Banskej Bystrice, Prešova a Budapešti. V archívoch slovenských miest sa nachádzajú ďalšie, doteraz neznáme rukopisy spišskej právnej knihy.

Na základe známych i novoobjavených odpisov Z. Willkühr podávam nový chronologický prehľad rukopisov spišského mestského práva a ich charakteristiku, ktorá obsahuje základné údaje týkajúce sa vzniku, autora, počtu bodov a formálnych textových nerovností.

1.	Spišská Sobota	pol. 15. stor.
2.	Spišská Nová Ves	1504 - 1513
3.	13 spišských miest	1511
4.	Spišské Podhradie	1531
5.	Banská Bystrica	1538
6.	Levoča	1540
7.	Prešov	1545
8.	Gelnica	1566
9.	Budapest	1580
10.	13 zálohovaných miest	1628

⁸⁰⁾ D e m k o, A szepesi százszok ösi jogélete v Lőcse története I. jog-mű és művelődés története, Levoča 1896, str. 48.

⁸¹⁾ B r ü c k n e r, Oklevélgyűtemény a Lengyelországnak elzálogosított szepesi városok levéltáraiból, Közlemények Szepes vármegye múltjából, IV. Levoča 1912, str. 86-96, 136-137.

⁸²⁾ K r o n e r, Über ein Göllnitzer Formelbuch, nebst einem Anhage, enthaltend Zusatzartikel zu der Z. Willkühr 1370, Archiv für Österreichische Geschichte 34/1865, str. 218 (S. 16-17).

⁸³⁾ K r o n e r, Ein Rechtsbuch der XIII. Zipser Städte v H. 1628, Archiv für Österreichische Geschichte 34/1865, str. 229-234.

V poradí prvý rukopis je zo Spišskej Soboty z polovice 15. storočia.⁸⁴⁾ Nachádzajú sa v ňom staršie jazykové formy, na základe ktorých možno usudzovať, že ide o najstarší odpis Z. Willkühru. Na začiatku rukopisu nachádzame citát: Das ist das Lantbuch als es Czips gehalten haben und an als alhy hernoch heschryben stett. Potom sa nachádza latinský úvod. Rukopis pozostáva z 25 polohárkov, na str. 1 - 11 sa nachádzajú body 1 - 75. K 11 strane sú pripojené hárky pochádzajúce zo 16. storočia, alebo začiatkom 17. storočia, ktoré majú iný vodoznak a nachádzajú sa na nich body 76 - 88 odpísané z levočského rukopisu z roku 1540. Na 13. strane rukopisu sa nachádza i privilegiálna listina Žigmunda z roku 1433, ktorá potvrdzovala výsady spišských Nemcov udelené Karolom Róbertom. Ďalej sa tu nachádza kronika, ktorá obsahuje významné udalosti Spiša, ktoré nespomína ani Gaspar Hain. K 24 bodu je pripojený i 28 bod levočského rukopisu, chýbajú však body 25, 26, 27 levočského rukopisu. V rukopise sa nachádzajú i nové body, ktoré vznikli v rokoch 1505 - 1516 zakotvené i v levočskom rukopise. 94 bod levočského rukopisu, ktorý hovorí o zajatí dlžníkov vznikol na schôdzi 5 slobodných kráľovských miest, Levoče, Košíc, Bardejova, Prešova a Sabinova. 95 bod pochádza z roku 1516 a pojednáva o úprave prác i kontrole cínarov. Koncipovanie právnych viet je poznamenané presnosťou a porovnaním s levočským rukopisom stručnosťou. Hlavička právnych viet sa vyznačujú krátkosťou.

V závere spišsko-novoveskej mestskej knihy sa nachádza v poradí druhý odpis, ktorého autorom je Thomas von Szlakendorf.⁸⁵⁾ V rukopise nie je uvedený rok vzniku, ale písmo je totožné s písmom na 60 - 61 strane, kde sa nachádza zápis z roku 1504-1513. Rukopis sa nachádza na 16 stranách, ktoré majú rovnaký vodoznak. Celkove obsahuje 83 bodov bez latinského úvodu. Nenachádzame v ňom spišsko-sobotské body: 1, 66, 67, 75, 77, 80, ale obsahuje 75 bod, ktorý chýba v ostatných rukopisoch. Právne vety v porovnaní s levočským rukopisom sú veľmi skrácované, niekde až nesrozumiteľné. Hlavičky právnych viet v porovnaní s ostatnými rukopismi sa vôbec navyskytujú. Prvý bod a 90 bod levočského rukopisu, ktoré upravujú verejnoprávne postavenie spišských Nemcov sú vynechané. Vyplýva to z verejnoprávnych zmien, ktorými prešla S.N.Ves po zálohovaní Poľsku.

Podobne zo začiatku 16. storočia pochádza v poradí tretí odpis Z. Willkühru, ktorý sa nachádza v zápisnici 13 zálohovaných miest Poľsku.

84) Text spišsko-sobotského odpisu publikoval Demko v diele uvedenom pod poznámkou 24, str. 16-84.

85) Transkripciu kompletnej spišsko-novoveskej knihy publikoval Weinnelt v diele uvedenom pod poznámkou 29, str. 140-157.

Autor rukopisu je neznámy. Podobne ako v spiško-novoveskom rukopise nie je uvedený rok vzniku, ale písmo je totožné s písmom na strane 262, kde sa nachádza zápis z roku 1511. Rukopis obsahuje 83 bodov a v porovnaní zo spiško-sobotským nenachádzame v ňom body 32, 42, 49, 62, 65, 67, 81 - 88. Prvý bod levočského rukopisu, tiež stráca platnosť podobne ako v spiško-novoveskom rukopise.

V poradí 4. rukopis zo Spišského Podhradia sa nachádza na konci zápisnice Acta Forensia ab anno 1636 - 1695. Autorom rukopisu je Stefani Tchay, notár zo Spišského Podhradia, ktorý dokončil prácu 29. januára 1540. Rukopis sa skladá z 28 listov s neočíslovanými bodmi, ktorých poradie sa nezhoduje nielen s poradím troch predchádzajúcich rukopisov, ale i s poradím bodov levočského rukopisu. Rukopis obsahuje 116 bodov. Právna kniha obsahuje nadpis, z ktorého sa dozvedáme i rok jej vzniku: In dem Nemen des hern hebeth sich an: das Landrecht der 24 Steeth im Zsipser Land 1531. V texte nachádzame dosť obsahových diferencií a po vzájomnom porovnaní rukopis má najbližší vzťah k spiško-novoveskému a k rukopisu 13 miest. Vyplýva to zo skutočnosti, že Spišské Podhradie bolo tiež zálohované Poľsku a preto nepristúpilo k úprave svojho verejnoprávneho postavenia. Súkromnoprávne ustanovenia až na rozdielne zaradenie sú rovnaké, ako v levočskom rukopise.

Doteraz odbornej literatúre neznámy bansko-bystrický odpis Z. Willkühru pochádza z roku 1538 a jeho autorom je Georg Albert, levočský píсар. Rukopis obsahuje názov: Rechtbüchlein durch den Ersamben W. Georgium Albertum dieser Zeit Leutscha Stadt Schreiber im Jahr 1538 beschreiben worden. (Ad fasciculum 318 N°1). Ďalej nasleduje obvyklý latinský úvod. Rukopis právnej knihy sa skladá z 50 listov, ktoré pochádzajú z dvoch nekompletných textov, majúce rovnaký vodoznak. Prvý text obsahuje 40 bodov a druhý text začína 24 a končí 74 bodom. Po vzájomnom porovnaní s levočským rukopisom prvý text rukopisu Banskej Bystrice obsahuje zámeny bodov formálneho charakteru: zmena poradia 12 a 13 bodu, kumuláciu 24 - 28 bodov levočského rukopisu do jedného 24 bodu a obsahovú zmenu právnej vety 23 bodu o ktorej sa zmienime neskôršie. 40 bod, ktorým končí prvý text nie je dokončený. Druhý text začína 24 a končí 74 bodom, ktorý možno porovnať s levočským rukopisom v bodoch 29 - 78. Iný pohľad nám naskytne porovnanie registrov levočského a banskobystričského rukopisu, ktorý sa nachádza ihneď za úvodnou stranou:⁸⁶⁾ 1 (1) - 24 (24-28) - 38 (39) - 43 (44) - 80 (84) - 81 (85 - 91) - 82 (85 - 91) - 83 (92) - 84 (94) - 85 (95).

Na šieste miesto chronologického poradia zaraďujeme levočský odpis

⁸⁶⁾ V zátvorkách sa nachádzajú body levočského rukopisu.

z roku 1540, ktorého autorom je Henrich Genersich.⁸⁷⁾ Z predchádzajúcich rukopisov je to jeden z najčistejšie zachovaných, ktorý postáva nadpis.⁸⁸⁾ Latinský úvod je nahradený písmom zo začiatku 19. storočia.⁸⁹⁾ Rukopis obsahuje 95 bodov. Medzi 10. a 11. list je vložený pergamenový dvojhárok z roku 1585, ktorý obsahuje 17. bod o úprave správy majetku sirôt. Ide tu o zásadnú zmenu pôvodného práva, ktoré sa v tomto bode mení podľa Sachsenspiegelu.

Odbornej literatúre doteraz tiež neznámy je prešovský odpis, ktorý pochádza z roku 1545 a jeho autorom je Heinrich Genersich.⁹⁰⁾ Rukopis začína latinským úvodom. Obsahuje 95 bodov, v ktorých nenachádzame žiadne zmeny formálneho, alebo obsahového charakteru. Rukopis obsahuje to isté zakončenie ako levočský rukopis.

V gelnickej prísaznej knihe (Formelbuch) Krones objavil výťah spišského práva, ktoré sa z jednej strany dotýka Z. Willkühru tým, že prináša jeho novšie vydanie záverečných ustanovení a dodatky 21 článkov.⁹¹⁾ Rukopis pochádza z roku 1566. Formelbuch je prísazná kniha, ktorá vznikla vďaka mestskému pisárovi, obsahujúca dodatky z rôzneho časového obdobia, ktoré používali úradníci mestskej správy i v neskoršom období. Výťah práva má názov: Jura terrae Scepusiensis edita anno 1370. Na záver sa nachádza: Ende unsers landes Rechten. Celý výťah obsahuje 116 článkov z ktorých Krones publikoval 16 (body 74 - 90) najdôležitejších zmenených článkov. Rukopis porovnal pravdepodobne s levočským odpisom z roku 1540.⁹²⁾ O obsahových zmenách, ktoré prinášajú predmetné články a osvetľujú nám vývoj spišského práva sa zmienim neskôr.

Doteraz odbornej literatúre neznámy budapeštianský odpis pochádza pravdepodobne z rokov 1580 - 1590.⁹³⁾ Rukopis, ktorého autor je neznámy sa nachádza na 60 listoch. V porovnaní s prešovským rukopisom nenachádzame v budapeštianskom názov. Rukopis začína obvyklým latinským

87) Otec Heinricha Genersicha sa prisťahoval do Levoče v r. 1509, viď. Szelenyi, Genersich János 1761-1823, Közlemények Szepes vármegye múltjából IV., 1912, str. 33.

88) Porovnaj bližšie s poznámkou 73, prvé tri vydania.

89) Wagner poznamenáva, že transkriboval Rechtspuechte Leutschau, ktorý sa nachádza v Levočskom archíve. Ďalej porovnaj s poznámkou 64.

90) Rukopis je uložený v Štátnej vedeckej knižnici v Prešove.

91) Krones, Über ein Göllnitzer Formelbuch, nebst einem Anhang, enthaltend Zusatzartikel zu der Z. Willkühr 1370, Archiv für Österreichische Geschichte 34/1865, str. 218.

92) Krones v uvedenom diele pod poznámkou 91 porovnal body gelnického výťahu spišského práva pravdepodobne s levočským rukopisom na str. 222.

93) Magyar országos levéltár. Budapest, 786/qu. Germ.

úvodom.⁹⁴⁾ Celý rukopis obsahuje 96 bodov. Body 1 - 95 v porovnaní s levočským odpisom nevykazujú žiadných formálnych ani obsahových nerovností. Na rozdiel od banskobystričského odpisu na záver je pripojený register, ktorý končí slovami: Das boten Gesetz von Einem Ersamen Rath der Statt Leutschau was der von einem Nemen sollen das ist. Register neobsahuje pripojený 96 bod. V druhom bode rukopisu sa nachádza marginália vpísaná inou rukou, ktorá síce mení záverečnú vetu, ale neprináša obsahovú zmenu: Lebendigen, beÿde nach ÿrem tode zu nemen. Marginálie sa ďalej nachádzajú pri bodoch 6, 13, 15, 35, 48, 56, 68, 78, 81. Neznamenajú však obsahovú zmenu právnej vety, skôr iba text bližšie vysvetľujú. Napr. 35 bod: und hern man ein lenger messer tragen soll, alebo 81 bod, ktorý rozširuje pôvodný bod o vysvetlenie hodnoty striebornej marky v krajinskej ražbe.

Celý rukopis v porovnaní s predchádzajúcimi odpismi spišskej právnej knihy je najlepšie zachovaný. Z týchto dôvodov by sa mohlo uvažovať o jeho prípadnej publikácii.

Z dôvodu súmerneho pohľadu na vývoj spišského mestského práva som zaradila do chronologickej tabuľky i rukopis 13 zálohovaných spišských miest, ktoré už po roku 1412 nepatrili do provincie de Scepus. Spišské mestá používali Willkühr v pôvodnej podobe do 15. storočia a právna kniha 13 zálohovaných miest zo Spišského Podhradia predstavuje už i vplyvy poľského právneho života kodifikovaného poľského mestského práva (Comme privilegium Regni Poloniae 1506). Poľské mestá používali magdeburské právo, ktoré vzniklo na základe Sachsenspiegels. Tento spoločný prameň, ako i nové verejnoprávne postavenie spišských miest vytvorilo podmienky na zlúčenie magdeburského a spišského práva, ktoré Apelles Boldizar v roku 1628 kodifikoval pod názvom: Collectanea allerley nützlicher undnotwendiger Regeln des Rechtens beydes aus dem göttlichen sowol auch Kaiserlichenn Rechtenn Anno Christi M:D:C:XXIIX.⁹⁵⁾

Autor zostavil právnu knihu abecedne zoradenými heslami, ktoré obsahujú najdôležitejšie ustanovenia rôznych právnych pamiatok, a vytvoril praktickú pomôcku pre sudy spišských miest.⁹⁶⁾

94) In nomine domini amen. Anno eiusdem MCCCLXX iudices, iurati et seniores provinciae terrae Scepusiensis considerantes sagacitate ingenii maturitate consilii iura a praedecessoribus suis legitime et racionabiliter edita et statuta a praesentis fundationis provinciae temporibus communi bono, usi et utilitati tenaci memoria in casibus quibuslibet conservanda, studuerunt iuxta tramitem subsequentis literae humilibus, mediocribus et sublimibus, pauperibus et divitibus immutabiliter confirmare.

95) B r ü c k n e r, Oklevélgyűjtemény a Lengyelországnak elzálogosított szepesi városok levéltáráiból, Közlemények Szepes vármegye múltjából, IV. Levoča 1912, str. 86-96, 136-157, publikoval transkripciu tejto právnej knihy. Právnu knihu cituje i H o m e y e r, Die Deutschen Rechtsbücher des Mittelalters und ihre Handschriften. Weimar 1931, č. 577.

V úvode sa hovorí o pojme žalobca a žalovaný a rozlišuje sa: civilná a trestná obžaloba. Pojednáva sa o prípadoch obžaloby a jej modifikácie a obsahuje tri príklady kedy je žaloba povinná. Po tomto všeobecnom úvode opisuje jednotlivé právne prípady, ktoré dávajú obraz o vtedajšej spoločnosti a súdnictve. Pri mnohých článkoch priamo cituje predlohu. Vo väčšine článkov je to saské a švábske zrkadlo. Nachádzame tu i citáty pod názvom Deutsches Recht, Landrecht, Sententiae Lipsienses, a Ius Transylvanie.

Z celkovej charakteristiky jednotlivých právnych kníh i vzájomného porovnania rukopisov vyplýva rozdielnosť v texte, nadpise kapitol, i v poradí jednotlivých bodov,⁹⁷⁾ čo dokazuje, že rukopisy sa netvorili z jedného prameňa, ale sú zmenenými odpismi, do ktorých vnikli i ustanovenia, vzniknuté na základe domácich i dobových pomerov.

Rozdiely vidíme hneď na začiatku v nadpisoch právnych kníh. Číslovanie kapitol je pôvodné v spiško-sobotskom a v levočskom texte, Rukopisy spiško-novoveský, 13 miest a podhradský vytvárajú zvláštnu skupinu, ktorej postavenie je dané zmenou verejnoprávneho postavenia 13 miest po zálohovaní Poľsku. Určité rozdiely však existovali medzi rukopismi navzájom, napr. spiško-novoveským a 13 miest. Spiško-sobotský, prešovský, levočský, budapeštianský vytvárajú ďalšiu príbuzenskú skupinu. Rozdiely však existujú i v tejto skupine, hlavne medzi spiško-sobotským a levočským rukopisom, čo bolo dané postavením Levoče ako slobodného kráľovského mesta.

Vo vymenúvaní vzájomných nerovností by sme mohli pokračovať i ďalej, ale pozornosť je potrebné koncentrovať na zásadné rozdiely, ktoré v textoch tiež existujú v podobe zmien právnych viet. V právnej knihe 13 miest 6 bod, ktorý hovorí, že ovdovelý manžel disponuje majetkom detí dovtedy, kým nevstúpi do nového manželstva. Spiško-novoveský stanovuje v 5 - 6 bode, že nadobudnutím plnoletosti detí, rodič stráca právo disponovať ich majetkom. Levočský rukopis v 45 bode stanovuje, že pri hraní hazardných hier u hráča, u ktorého nájdú viac ako 3 kocky sa vyslovuje povinnosť stíhania. Okrem spomínaných odlišností rukopis 13 miest obsahuje 63. bod o hazardných hrách, ktorý však protirečí 40 bodu toho istého rukopisu. Obsahová zmenu obsahuje 23. bod prvého textu rukopisu Banskej Bystrice v porovnaní s tým istým bodom Levočského ru-

96) R a u s c h e r, Několik poznámek k právní knize spišských Němců, časopis Bratislava 1933, str. 347.

97) Za základ porovnania som volila levočský odpis z Willkührz z toho dôvodu, že sa nachádza v strede vytvorenej chronologickej tabuľky a je najbližšie k spiško-sobotskému rukopisu, ktorý ako najstarší sa približuje k pôvodnej právnej knihe, ktorej originál je nám neznámy. Ide o ežiciu levočského rukopisu, ktorú vydali M i c h n a y - L i c h n e r, Ofner Stadtrecht. Bratislava 1896.

kopisu, ktorý ustanovuje žalobu hosťa voči domácemu vo veci dlžoby a stanovuje lehotu 3 dní na pokonávku. V prípade, že sa strany nepokonajú majú sa pravotiť. Bansko-bystrický rukopis nestanovuje lehotu 3 dní. Do roku 1585 levočský rukopis používal pôvodný 17. bod, ktorý mestská rada zmenila podľa vzoru Sachsenspiegela.⁹⁸⁾ Obsahové zmeny nachádzame i v gelnickej prísaežnej knihe. 78 bod ustanovuje prechod dedičských práv vnuka na najbližších príbuzných s výnimkou starých rodičov, ktorý je v protiklade so 63. bodom levočského rukopisu, ktorý stanovuje, že ak zomrie vnuk bez rodičov a súrodencov, jeho majetok prechádza starým rodičom.⁹⁹⁾ Ďalšie odlišnosti nachádzame v 74, 75, 77. bode. V 90. bode sú stanovené prípady vydedenia detí, ktoré vyplývajú zo zlého správania detí voči rodičom.

Charakteristika jednotlivých rukopisov, ich vzájomné porovnanie formálnych i obsahových nerovností umožnilo hlbšie skúmať vývojové etapy spišského práva. Vzájomné nerovnosti obsahového charakteru dokazujú, že spišské právo bolo odrazom meniacich sa domácich pomerov, pretože jednotlivé odpisy nevznikli z jedného prameňa.

IV. K a p i t o l a

CHARAKTERISTIKA ODVETVÍ SPIŠSKÉHO MESTSKÉHO PRÁVA

Jednotlivé rukopisy charakterizované v druhej kapitole naznačili obsahom, že v spišskej právnej knihe sa nachádzali všetky normy verejného i súkromého práva, ktoré upravovali najdôležitejšie vzťahy právneho života spišských Nemcov.

Táto kapitola sa nebude zaoberať verejnoprávnym postavením, lebo prameňom verejnoprávných ustanovení spišskej právnej knihy bola privilegiálna listina Štefana V., o ktorej podrobne pojednáva úvodná časť druhej kapitoly.¹⁰⁰⁾ Z tohoto dôvodu sa budem zaoberať súkromnopráv-

⁹⁸⁾ Porovnaj 17. pôvodný bod levočského rukopisu s jeho neskorším textom, ktorý sa nachádza na dvoch vsunutých pergamenových hárkoch, ktoré publikoval M i c h n a y - L i c h n e r v Ofner Stadtrecht, Bratislava 1896, str. 224.

⁹⁹⁾ Porovnaj 78. bod gelnickej prísaežnej knihy, krotý znie: Ob fraw und Mann sturbe und Enckel liessen und der Enckel stürbe so wollen wir denn dasz Erbe oder geldt auff den andern, Stiebe (sie) (o) ader auff den nechsten feundt und nicht auff die anher (r) n noch anfrawn erben soll, sa nicht Enckel sein zwiss, groiff der nechste freundt dazu, so 63. bodom levočského rukopisu: An ein enkel stürbe an vater, mütter und geschwistert, auf wen sein gut kompt... wir wollen, das sein erbe und sein gut auf den anherren und auf die anfrau erben soll und nicht auf vetter noch auf wazen auf ösen.

¹⁰⁰⁾ Úpravou verejno-právneho postavenia spišských Nemcov sa zaoberajú body 1, 3, 59, 60 a verejnej správy: 16, 31, 35, 41, 47, 56, 57, 61, 62, 71, 75, 76, 78, 80, 85, 90.

nými ustanoveniami spišskej právnej knihy, ktorých charakteristika najlepšie osvetlí právne pomery spišských Nemcov.

A. Rodinné a manželsko-majetkové právo

Inštitúcia manželstva bola upravená kanonickým právom a stála pod ochranou cirkvi. Bolo už spomenuté, že medzi spišskými Nemcami neexistovali stavovské rozdiely. Na základe tejto skutočnosti právna kniha nehovorí o nerovnoprávných manželstvách. Nenachádzame tu ani ustanovenia, ktoré sa zaoberajú zasnúbením, alebo prekážkami pri uzavretí manželstva.

V rodinnom práve je významný 2. bod spišskej právnej knihy, ktorý obsahuje ustanovenia o rovnoprávnosti mužov a žien pri nadobudnutí práva. Práve na tomto bode sa zakladá spišské rodinné i dedičské právo, ktoré sa odlišuje od nemeckého práva. Podľa 3. bodu spišskej právnej knihy, žena nie je procesne spôsobilá, pokiaľ má žijúceho manžela. Pred súdom ju môže zastupovať iba manžel, žijúci otec, alebo jej zástupca (Vorsprecher).¹⁰¹⁾

Spišské právo rieši prípad poručníctva v 6. bode, a stanovuje, že keď zomrie muž, alebo žena, nad maloletými deťmi a nad ich majetkom, poručníctvo sa prisúdi tej strane, ktorá ostala na žive. Keď táto strana uzavrie nové manželstvo, tak najbližší mužskí príbuzní zo strany zomrelého môžu prinútiť matku, alebo otca, aby vydali dedičstvo detí. Ak sa však jeden z rodičov rozhodol predať majetok svojich detí cudziemu, o cene majetku má rozhodnúť príbuzný, ktorý má predkupné právo pred cudzím, s richtárovým vedomím.¹⁰²⁾ V prípade neďorozumenia o hodnote majetku, cudzí má právo kúpiť majetok detí ak ponúka viac ako pokrvný príbuzný. Žena kým nevstúpi do nového manželstva nosí meno svojho muža, a môže byť poručníčka svojho dieťaťa a jeho majetku. Muž je prirodzeným a zákonným poručníkom ženy, ale toto právo mu nedáva možnosť disponovať hnuteľným, alebo nehnuteľným majetkom ženy. Podobne žena nemá dispozičné právo na manželov majetok.

Spišská právna kniha obsahuje ustanovenia na ochranu monogamického manželstva. 16. bod právnej knihy ustanovuje, že ak sa dokáže, že po

¹⁰¹⁾ Porovnaj so Sacherspiegelom, Lib. I.60, ktorý vyslovuje povinnosť sudcu ustanoviť zástupcu každému, kto si ho žiada.

¹⁰²⁾ Šiesty bod levočského odpisu spišskej právnej knihy hovorí: Ab ein es stürbe, und dem anderen eegenossen kinder liesz, das sich hernoch wider vorenderte, wer vor der kinder güter roten soll... so hab wir das zu einem rechten, das der geborne freund das erbe in dem selben kauf mit einem rechten zu wesen.

roku alebo dvoch spolužitia s jednou ženou muž uzavrel ešte druhé manželstvo má prísť o hlavu a jeho majetok konfiškujú gróf.¹⁰³⁾

Zaujímavé sú ustanovenia, ktoré upravujú inštitúciu dos, dotalium, Morgengabe. Spišské právo povoľuje mužovi použiť i nehnuteľnosť ako odvedenie podobne ako to ustanovuje saské i švabské právo. Počas života manžela žena nemôže disponovať s obvenením ani keď jej ho muž daruje. Majetok spišských Nemcov nemal charakter donácie, ani poddanského majetku, a preto majetkové právo ženy sa vyvíjalo zvláštnou cestou. Dokazujú to body 12, 13, 65 spišskej právnej knihy, ktoré stanovujú rodičom polovicu majetku, aby v starobe netrpeli nedostatkom.¹⁰⁴⁾

Bezdetná vdova má rovnaké právo na Morgengabe podľa spišského práva, ako i podľa saského a švabského práva. Ak by muž do jedného roka a 6 týždňov zomrel má žena právo na Morgengabe. Ak by v spomínanej lehote otehotnela, nemá právo na Morgengabe až dovtedy, kým sa dieťa nenarodí. Keď sa dieťa narodí živé¹⁰⁵⁾ má žena právo na polovicu z celého majetku. Ak by žena zomrela do roka a do dňa, príbuzní nemajú právo na Morgengabe, ale iba na veno, ktoré žena priniesla do manželstva.

Maloletí i plnoletí ktorí žili v spoločnej domácnosti, podliehali pod otcovskú moc. V spišskom práve je stanovená zodpovednosť rodičov za deti. Deti nemohli predať nič z otcovho majetku ani ho zálohovať. Pri vstupe detí do manželstva rodičia museli vysloviť svoj súhlas, ktorý mal veľký význam pri dedení majetku rodičov a pokrvných príbuzných.

Spišské právo nestavovalo vekovú hranicu pri vstupe do manželstva viazanú na súhlas rodičov na rozdiel od švabského práva.¹⁰⁶⁾ Spišské právo však rozširuje súhlas rodičov i na príbuzných, ktorí vychovávajú sirotu. Ak sirota uzavrie manželstvo proti vôli príbuzných, majú ju právo vydediť (15 bod). Tento bod možno považovať za samostatne vyvinutý, ktorý nenachádzame v ostatných mestských právach.

Nezákonné deti sú vylúčené z každého práva (Beikind), stali mimo príbuzenského zväzku nemohli zastupovať v právnom jednaní osobu zákon-

103) Šestnásty bod levošského rukopisu hovorí: Ab einer eines erbaren mannes tochter zu der ee neme, und über ein jar ader zwei jar überwert würde, das er aderswo ein ander weib hette, was do recht were... wir wellen, das er sein haupt verloren habe, und wellen, das die frau ir schand, was er gutes zu ir procht hat, die helft neme, und die ander helt soll nemen der ungerisch grofe und unser landgrofe, und was die frau vor guts hat, das soll ir niemand nemen.

104) Dvanásty bod levošského rukopisu spišskej právnej knihy hovorí: so spricht unser recht, das die kinder wieder einlegen, was in von ein elderen worden ist, und oftens die halft, auf das sie kinder ire elderen nicht also ser mögen beschuzen.

105) Trinásty bod levošského rukopisu spišskej právnej knihy hovorí: und das kind lebendig gebiet und das kind die vier wend beschreit so hat die Frau recht die helft zu nemen von allen was do ist...

106) Landrecht č. 217.

ného pôvodu, nemohli dedič po svojich nemanželských rodičov.¹⁰⁷⁾ V spišskom práve mali maloleté deti rovnaké postavenie v rodine ako sluhovia. Príbuzní obidvoch manželov mali vplyv na rodinné veci, a v prípade nového sobášu rodiča, príbuzní mali právo žiadať, aby sa vyplatilo dedičstvo detí z prvého manželstva.¹⁰⁸⁾ Nemanželské deti boli uzákonnené buď dodatočným manželstvom, alebo per rescriptum principis. V prvom prípade musela matka niesť svoje dieťa k oltáru a musela ich mať priviazané k pásu svojich šiat.¹⁰⁹⁾

Plnoletosť nastala 14. rokom rovnako u dievčat i chlapcov, čím nadobúdajú právo disponovať s majetkom (môžu ho prenajať, alebo testamentárne darovať.¹¹⁰⁾

B. D e d i č s k é p r á v o

Z jednotlivých ustanovení spišskej právnej knihy, ktoré upravujú dedičské právne vzťahy, možno konštatovať, že nebolo rozdielu medzi pohlavím a dedilo sa podľa vetvy (nach der Sippe). Veno manželky splynulo s majetkom manželovým. Po vstupe mala manželka rovnaké právo ako manžel. Po smrti jedného z manželov, druhý si ponechal celý majetok, iba v prípade nového sobášu otec bol povinný vydať deťom 1/4 a matka 1/3 majetku. Časť, ktorá patrila príbuzným, sa delila rovnakým podielom.¹¹¹⁾ V spišskom práve existovali dva základné spôsoby dedenia: testamentárne a zákonné. Prvým spôsobom bolo možné disponovať len 1/3 majetku v prípade nedostatku potomkov. Záver 2 bodu ustanovuje, že každý z manželov má právo rozhodovať o 1/3 z jeho polovice majetku, ktoré má právo darovať kostolu, alebo chudobným príbuzným, alebo komukoľvek po svojej smrti. Po spoločnej dohode môžu 1/3 spoločného majetku darovať už za svojho života, alebo po svojej smrti.¹¹²⁾ Z toho vyplýva, že 2/3 majetku podliehali zákonnému dedičstvu.

Už v manželsko-majetkovom práve som spomínala, že ovdovely manžel, alebo manželka dedil i polovicu majetku druhého partnera, ktorý

107) Päťdesiaty tretí bod levočského rukopisu spišskej právnej knihy.

108) Sedemnásty bod levočského rukopisu spišskej právnej knihy.

109) M a t t y a s o v s k y, Spišské právo, Právny obzor, ročník XVIII, 1935, s.251.

110) 7,64. bod spišskej právnej knihy.

111) 5 bod levočského rukopisu spišskej právnej knihy. Švábske právo je odlišné, lebo podľa jeho ustanovení vdova okrem Morgengabe nemá právo na nijakú nehmuteľnosť a celý majetok musí odovzdať zemepánovi, alebo kostolu.

112) 2 bod levočského rukopisu spišskej právnej knihy: Das ein jeder erbarer mann erbare frau ein freidrittelteil in ihr güter zu bescheiden hat.

si ho mohol ponechať dovtedy, kým neuzavrel nový manželský zväzok. V tom prípade musel vydať celý majetok zosnulého.

Pri dedičských právach súrodencov nachádzame zhodné ustanovenia v spišskom i v saskom práve. Ak zo súrodencov niektorý zomrel, uplatňovala sa zásada priameho dedenia, tak, že ak zomrelý zanechal vnukov, dedili vnuci, a nie jeho súrodenci.¹¹³⁾ Ak však zomrel vnuk po ktorom neostali ani rodičia ani súrodenci, majetok dedili starí rodičia.¹¹⁴⁾ Podľa ustanovení spišského práva deti nemali právo požadovať od ovdovelého rodiča majetok kým tento nevstúpil do nového manželstva (65. bod). Ide o zakotvenie tzv. vdovského práva - ususfructus. Keď vstúpil rodič do nového manželstva bol povinný odovzdať polovicu majetku. Deti, ktoré boli mimo rodičovského domu dostali svoj dedičský podiel v takom istom množstve ako ostatní súrodenci, ktorí sa nachádzali v rodičovskom dome.¹¹⁵⁾

C. M a j e t k o v é p r á v o

V období príchodu prvých kolonistov existovalo majetkové spoločenstvo. Neskôršie sa spoločenstvo rozdelilo a následkom individuálneho obrabania pôdy vznikalo i individuálne vlastníctvo. Nehnuteľný majetok spišských Nemcov bol oslobodený od všetkých daní, okrem tzv. terragia, verejnej pozemkovej dane, ktorá sa platila kráľovi. Z dôvodu zaťaženia pozemkov verejnoprávnymi služobnosťami, po smrti mešťana, ktorý nezanechal dedičov, pripadal tento majetok mestu a nie štátu. Za nehnuteľnosť, ktorú spišský Nemec získal zo spoločného majetku platil daň, ktorá predstavovala 1/3 prípadných pokút, ktoré mal vybrať od svojich poddaných.¹¹⁶⁾ Právo voľne scudziť majetok platilo len pre tých mešťanov, ktorí nemali dedičov, ale z tou podmienkou, že vlastníctvo prejde na iného mešťana. Scudzenie sa mohlo napadnúť žalobou len do 1 roka a vydržaním vznikalo vlastníctvo Gewere.

113) 65 bod levočského rukopisu spišskej právnej knihy.

114) O výnimočnosti tohoto 65. bodu v porovnaní so saským a švabským právom pozri s. štúdie.

115) 11 bod levočského rukopisu spišskej právnej knihy: Ab eeleute miteinander kinder hetten, und der etliche ausgaben und beritten was sie nach vater und mutter tod gleich den anderen nemen solen.... Und ab sie nicht wolden einlegen, so soll der vater aber die mutter elche under inen (bleiben) bei leiden ist, den anderen kindern, einen iglichen kinde entfor als viel ausgaben, als viel der anderen geschwistert eines genomen hat, die ausgegeben sind. und oftens mene ein geschwistert als viel an der teilung, sam das andere.

116) D e m k o, A szepesi szászok "ösi jogélete v Lőcse története I. jog-mű és művelődés története, Levoča 1896.

Dlžník je povinný zaplatiť svoj dlh do 14 dní, pričom sa žaloba nepotvrďovala svedkom.¹¹⁷⁾ Dlžoba sa vymáhala súdnym sluhom 3 dni vždy po troch hodinách, pričom sa vyberal záloh (24 bod).¹¹⁸⁾ Veriteľ bol povinný držať záloh (hnuteľnosť) 14 dní a nehnuteľnosť 1 rok a 6 týždňov, len po uplynutí tejto lehoty mohol záloh predať.¹¹⁹⁾ O predaj hnuteľného zálohu sa veriteľ musel pokúsiť vždy v mieste bydliska. Predaj musel byť známy bývalému vlastníkovi. Keď dlžník zomrel a jeho potomci neuznávali jeho dlhy, veriteľ mohol dokázať svoje oprávnené požiadavky prisahou dvoch osôb (91 bod).

31 bod spišskej právnej knihy povoľuje majiteľovi a jeho služobníctvu, aby vlámača poranil i zabil. Podobne cudzieho človeka, ktorý sa nachádzal v dome, alebo v záhrade, mohol majiteľ poraniť, alebo zabiť. (32-34 bod). Pri krádeži, alebo lúpeži, poškodený mal právo vyhľadať ukradnutú vec, a keď ju u niekoho našiel, žiadať ju od držiteľa dotknutím sa veci. Táto žaloba sa nazývala Klage mit Anefang. Ak nevedel dokázať právny titul nadobudnutia, bol povinný vydať vec.

Spišská právna kniha okrem spomínaných právnych odvetví obsahuje i ustanovenia a právne normy, ktoré upravujú právne vzťahy v oblasti osobného práva,¹²⁰⁾ súdnictva,¹²¹⁾ daňových, peňažných vecí, remeselníctva a obchodu.¹²²⁾

Samotný obsah a charakteristika jednotlivých právnych kníh nestačí k posúdeniu významu celého právneho systému spišského práva. Osobitná práca bude spočívať v komparatistike s inými úpravami a preštudovaní právnej praxe- aplikácii práva v spišských mestských knihách i iných slovenských miest, ktoré pravdepodobne používali spišské právo subsidiárne, ako to dokazuje príklad z Banskej Bystrice a Prešova. Ide predovšetkým o knihy mestského súdu, protokoly a prípadne i nálezy práva. Dôležitosť tohoto postupu dokazuje obsah mestskej knihy v Gelnici, kde sa prejavujú slovenské zápisy, ktoré dokazujú, že i keď spišské právo platilo pôvodne pre Nemcov, neskôr sa rozšírilo i na domáce obyvateľstvo. Medzi inými slovenskými zápismi v Gelnickej mestskej knihe

117) 19, 20, 27 bod levočského rukopisu spišskej právnej knihy porovnaj so Sachsen-
spiegelom L.II. Art V, L.I. 70-53, ktorý obsahuje podobné ustanovenia.

118) Porovnaj so Sachsenpiegelom (vysvetlivky Zobel Kristof) Lipsko 1582, I.70.

119) Podobne znajúce ustanovenie sa nachádza v Sachsenpiegli (vysvetlivky Zobel
Kristof/Lipsko, 1582, 77 41.

120) Osobné právo: 3, 21, 28, 30 - 35, 46, 50, 51, 53, 67, 75, 78, 84.

121) Súdnictvo: 3, 14, 16, 18, 27, 30 - 39, 49 - 61, 67 - 77, 77 - 80, 82, 86, 87,
89 - 91.

122) Remeslo a obchod: 3, 24, 40, 68, 72, 74, 79, 81.

sa nachádza i výučný prepúšťací list cechu, ďalej doporučujúci dopis o presídlení istého usadlíka do druhej oblasti.¹²³⁾

Charakteristika a vzájomné porovnanie formálnych i obsahových nerovností jednotlivých odpisov spišskej právnej knihy spoločne s charakteristikou najdôležitejších odvetví spišského mestského práva poskytuje možnosti na pozorovanie a výskum vzniku a vývinu spišského mestského práva.

V období zhruba po tatárskom vpáde prichádzali nemeckí kolonisti na územie nazývané terra Scepus. Suverénna moc im udeľovala rozsiahle privilégia, ktoré upravovali ich verejno-právne postavenie, zakotvili rozsiahle práva medzi ktorými sa nachádzalo i právo žiť podľa vlastných prinesených zákonov. Hoci z obdobia pred tatárskym vpádom sa nám nezachovali písomné pamiatky, možno predpokladať, že spišskí Nemci žili podľa prinešených zákonov.

Staré právne obyčaje spišských Nemcov sa spísali do kodifikovaného diela v roku 1370 pod názvom Z.Willkühr. Ako vyplynulo z 3.a 4.kapitoly spišská právna kniha so svojimi 93 pôvodnými ustanoveniami i novšími dodatkami sa dala uplatniť na množstvo prípadov osobného a verejného života a obsahovala atribúty potrebné na udržanie spoločenstva spišských Nemcov.

Z hľadiska patrikulárneho vývoja možno spišské mestské právo hodnotiť ako právo orginálne, lebo právna kniha obsahuje i samostatne vyvinuté normy, ktoré sa odlišujú od pôvodnej saskej predlohy. V spišskej právnej knihe nachádzame niekoľko bodov zhodných so Sachsenspiegelom. Je to však len nepatrná časť, aked' berieme do úvahy fakt, že kolonisti po príchode do nového domova sa súčasne dostali i do nových majetkových a verejných pomerov na ktoré nemohli aplikovať nepoužiteľné zákony starého práva. V spišskej právnej knihe nachádzame niektoré samostatne vyvinuté body, ktorých pôvod je potrebné hľadať vo faktických pomeroch, v ktorých sa kolonisti ocitli po príchode na naše úze-

123) Výučný prepúšťací list cechu: My czechmistr a useczka společnost Cechu N.mjeskahiciho w.N. naszym wubce y gednemu každemu, gakožkoi hodnotji neb stavu licem zwlasstě pak slovnym pánum cechmistrum i společnostj Cechu N. w Městě N. Pozdrawenj a služby swe wsakugeme.....

Ja N.N. Prijsaham skrze Boha zjeweho a skrze Trogicu S. Boha Otca, Boha Syna a Boha ducha swateho, ze ya z tych owcach, ktore znaszeho kozzara skapaly newjm anj znam gako-wymby způsobem skapaly, ktomu take prijsaham ze sem ya z tych Owcow bodtože su barany, dogki, czupj, kozlowe, garkj, skřižki i gahnista, ani tož Syra od nich žádného, kterýž-by na ne Prjsluchal, nikda negedol. Gestližeby som ginače mluwil a falessne prijsahal, nech njkda zdrawj ani stestj žádného na tomto Sweténeman ale nahle skapu a Bozke twarj nikdy newjdim, nech y wzatracenj wečne z djably sa dostanu gestliže otom neczym wjm.Zá-pisy publikované v diele uvedené pod poznámkou 91 na straně 213.

mie. V týchto pôvodných samostatne vyvinutých normách nemožno hľadať vplyv uhorského-krajinského práva.

Za samostatne vyvinuté body spišského mestského práva okrem 3. bodu, o ktorom som bližšie pojednávala v druhej kapitole, možno považovať 6. bod, ktorý oprávňuje ovdovelého manžela, alebo manželku disponovať sirotským majetkom. Podľa ustanovení saského a švabského práva dispozícia majetkom siroty prislúchala iba ovdovelému manželovi. Za ďalšie špeciálne ustanovenie, ktoré nenachádzame v saskom práve je ustanovenie 17. bodu, ktorý mal samostatný pôvod a vznikol na Spiši. Stanovoval povinnosť ovdovelému manželovi alebo manželke vydať majetok sirot do jedného roka v prípade uzavretia nového manželstva. Ako to dokazuje pripojená listina, pôvodný 17. bod sa používal až do roku 1585.

Spišské mestské právo nadobúda na význame aj tou skutočnosťou, že jeho pôsobnosť sa rozširuje aj mimo územie spišskej provincie do Zemplína a Šariša. V roku 1437 dostali mestá Sabinov, Prešov, a Veľký Šariš právo používať spišské mestské právo.¹²⁴⁾ V roku 1411 gemerská Dobšiná bola povýšená na mesto a riadila sa spišským mestským právom.¹²⁵⁾

Pôvodne sa spišské mestské právo používalo až do 15. storočia. Od tohoto obdobia Levoča uplatňovala aj *ius tavernicale*, ale v rodinných, dedičských a majetkových veciach používala i naďalej *Willkühr* (poukazuje to i zápis v levočskom rukopise pri 17. bode, ktorý ho upravuje v zmysle *Sachsenspiegela*).

Zmenu v právnom živote spišských miest spôsobilo i zálohovanie 13 miest Poľsku v roku 1412. Zálohované mesta, hoci mohli používať svoje predchádzajúce právo dostali sa pod vplyv poľského právneho života.

Spišská právna kniha v porovnaní s inými kodifikačnými dielami mestského práva vykazuje určitý stupeň originality. Len v spišskom práve v porovnaní napr. so štiavnickým právom, ktorého 40 bodov je cudzieho pôvodu a s budinským právom, ktoré prevzatá s nemeckých miest a vzniklo na základe privilégií, nachádzame niektoré právne inštitúty, ktoré vznikli v domácom prostredí. Z toho dôvodu na podklade spišského práva možno poukázať na vývin práva a právnych zásad, ktoré vychádzali z domáceho prostredia.

¹²⁴⁾ Fejér, C. D. I, X.1, str. 494-495 "quod iidem cives et hospites de Sarus, Eperies et de Stebyn eandem libertatis prerogativam habent, qua cives et hospites de terra Scepusiensi gaudent et fruuntur".

¹²⁵⁾ Lehotská, Vznik a vývoj spišského mestského práva, Zborník FFUK, ročník 10, 1959, str. 91 na základe privilegií usudzuje, že spišské právo mimo 24 spišských miest sa používalo ešte v nasledovných mestách: Smižany 1273, Spišská Stará Ves 1399, Prešov 1299, do 1347, Sabinov 1299 do 1347, Veľký Šariš 1299-1347, Dobšiná 1412.

ENTSTEHUNG UND ENTWICKLUNG DES ZIPSER STADTRECHTES

Štefania Mertanová

(Zusammenfassung)

In der Zeit nach dem Tatareneinfall kamen deutsche Kolonisten in ein Gebiet, das terra Scepus genannt wurde. Die souveräne Macht erteilte ihnen ausgedehnte Privilegien, die ihre öffentlich-rechtliche Stellung regelten, umfangreiche Rechte verankerten, unter denen sich auch das Recht befand, aufgrund eigener von daheim mitgebrachter Gesetze leben zu dürfen. Obwohl sich aus der Zeit vor dem Tatareneinfall keine schriftlichen Denkmäler erhalten haben, kann angenommen werden, dass die Zipser Deutschen nach mitgebrachten Gesetzen lebten.

Die alten Rechtsgebräuche der Zipser Deutschen wurden in einem Kodifikationswerk i. J. 1370 unter der Bezeichnung Z. Willkühr zusammengefasst. Dieses Zipser Rechtsbuch mit seinen 93 ursprünglichen Bestimmungen und neueren Zusätzen liess sich auf zahlreiche Fälle des persönlichen und öffentlichen Lebens anwenden und beinhaltete die für die Wahrung der Gemeinschaft der Zipser Deutschen erforderlichen Attribute.

Die vorliegende Studie bezweckt eine Untersuchung der Entstehungs- und Entwicklungsumstände des Zipser Stadtrechtes.

Die Studie bringt Erkenntnisse über einige der Fachliteratur bislang unbekannte Eintragungen im Zipser Rechtsbuch und nimmt eine Charakteristik und wechselseitige Komparation der formellen und inhaltlichen Unstimmigkeiten der einzelnen Eintragungen des Zipser Rechtsbuches gemeinsam mit einer Charakteristik der wichtigsten Zweige des Zipser Stadtrechtes vor; so bietet sie die Möglichkeit, Entstehung und Entwicklung dieses Partikularrechtes zu beobachten und zu erforschen.

Das Zipser Recht entwickelte sich aus fremden Elementen in jahrhundertelanger Entfaltung, angefangen von individuellen Entscheidungen bei der Applikation von aus Deutschland mitgebrachten alten Gebräuchen bis zur Umwandlung des Gewohnheitsrechts in eine in der Z. Willkühr kodifizierte Rechtsnorm.

Die heimischen Wirtschafts- und Siedlungsvoraussetzungen schufen Bedingungen für das Vordringen dieses Stadtrechts und für seine weite-

re Verbreitung. Aber das bedeutete bei weitem noch nicht, dass auch seine Formen heimisch gewesen sein mussten. Am deutschen Ursprung des Zipser Stadtrechtes vermag weder seine gewisse Anpassung an die heimischen Bedingungen noch auch das spätere Eindringen heimischer Rechtsprinzipien in einige städtische Institutionen etwas zu ändern.

Das Zipser Rechtsbuch weist im Vergleich zu anderen Kodifikationswerken des Stadtrechts einen gewissen Grad an Originalität auf. Nur im Zipser Recht finden wir im Vergleich z.B. mit dem Recht von Banská Štiavnica, von dem 40 Artikel fremden Ursprungs sind, und mit dem Recht von Budin, das von deutschen Städten übernommen wurde und aufgrund von Privilegien entstand, einige Rechtsinstitute, die im Milieu daheim entstanden. Aus diesem Grund kann man aufgrund des Zipser Stadtbuches auf die Entwicklung des Zipser Rechtes und jener Rechtsprinzipien schließen, die ihren Ausgang vom heimischen Milieu nahmen.